MARCEL PROUST

LEMOINE DAVASI

PASTİŞLER

HONORE DE BALZAC

Çeviren: Kemal Ergezen

Pastiches et Mélanges

-Pastişler ve Seçme Yazılar-

Marcel PROUST

Gallimard, 1919

Ön kapak deseni: Angelika Hoerle

Arka kapak deseni: Samuel Jesserun Mesquita

Not:

Bu örnek, çevirmenin kemalergezen.blogspot.com.tr adresli bloğunda yayınladığı aynı başlıklı tercümenin pdf ve epub versiyonudur.

LEMOINE DAVASI [1}

[1]Aradan geçen on yılda Lemoine'ın, gerçeğe aykırı bir biçimde, elmas üretmeyi keşfettiğini ve Beers'in başkanı sir Julius Werner'den bir milyondan fazlasını kopartarak, onun şikayeti üzerine 6 Temmuz 1909'da altı yıla mahkum edildiğini belki de unutmuşsunuzdur. Ceza mahkemesinin bu önemsiz fakat vaktiyle kamuoyunu cezbetmiş davası bir akşam tarafımca, tamamen tesadüfen, belli sayıda yazarın tarzını taklit etmeyi deneyeceğim parçaların yegâne teması olarak seçildi. Küçük de olsa pastişler hakkında açıklama yaparak bunların etkisini azaltma rizki ile karşı karşıya kalıyoruz, haklı gururları incitmekten kaçınmak adına pastişi yapılmış yazarın sadece kendi aklınca değil, zamanının dili ile de konuşuyor saydığımızı hatırlatmak isterim. Örneğin Saint Simone'daki iyi yürekli adam, iyi yürekli kadın kelimeleri aynı samimi ve koruyucu anlamı bugün hiç de taşımıyor. *Hatıralar*ında Saint-Simon, sonsuz bir saygı beslediği, Chaulnes dükü için rahatça iyi yürekli adam Chaulnes der ve pek çok kişi için aynı tâbiri kullanır. (M.P)

BİR BALZAC ROMANINDA

1907'nin son aylarından birinde, Paris aristokrasisi kaymak tabakasının (mösyö Talleyrand'ın deyimiyle, doğa biliminden Roger Bacon'un piskoposu ve hükümdarı olduğu, Avrupa'nın o en parlak kalburüstü takımının) bir süredir hücum ettiği Espard Markizi "hengâme"lerinden birinde, Marsay Rastignac, Vandenesse kontu Felix, Rhétoré ve Grandliue dükleri, kont Adam Laginski, mösyö Octave de Camp ve Lord Dudley, markizin kıskançlığını uyandırmadan, Cadignan prensesinin etrafında daire olmuşlardı. Rakiplerinin en göz alıcı süsler olacağını bile bile evini seçkinler için bir uğrak mekânı haline getirme gereksiniminden, takıp takıştırmaya duyduğu merakı, kibrini, hatta aşkını feda etmek zorunda kalması, acaba aslında ev sahibesinin – dünyevi başarının bu Mont-Carmel rahibesinin - faziletlerinden biri olamaz mı? Tam da bir azizeye yaraşan bir davranış değil mi bu? Yoksa kendisi, elde etmesi hayli pahalıya patlayan şu sosyal cennetteki payını hak etmiyor mu? Markiz, – Navarreinlerin, Lenancourtların, Chaulieuların müttefiki Blamont-Chauvry'den soylu bir

genç hanım – her yeni gelene, Claude Bernard'ı saymazsak çağımızın en büyük bilgini, aynı zamanda Lavater'in öğrencisi olmuş Desplein'in, incelemesi için kendisine uzatılmış eller içinde en derinlikle ölçülüp biçilmişi olduğunu bildirdiği narin elini uzatıyordu. Derken kapı büyük romancı Daniel d'Arthez'in önünde açıldı. Sadece aynı anda hem Lavoisier'in hem de - organik kimyanın kurucusu - Bichat'nın dehasına sahip manevi dünyası geniş bir fizikçi büyük adamların adımlarındaki o özel tınıyı oluşturan elementleri ayrıştırmakta başarılı olabilir. Arthez'in adımlarındaki tınıyı duyduğunuzda titremeden yapamazdınız. Sadece soylu bir deha ya da büyük bir kanun kaçağı bu şekilde yürüyebilirdi. Oysa deha, geçmişin âdetlerine karşı işlenen, zamanımızın, suçun kendisine göre çok daha katı bir biçimde cezalandırdığı bir çeşit suç değil midir, bu sebeptendir ki bilginler artık zindanlardan daha beter hastanelerde can veriyor.

Athénais, en yakın arkadaşının elinden çalmak için fırsat kolladığı aşığın burada evinde boy göstemesine sevinmemişti. Ama renk vermeden, yüksek sosyeteden hanımların kalbinize bir hançer sapladıkları anda bile muhafaza ettikleri o akıl almaz soğukkanlılıkla prensesin elini sıktı. Ve ona,

- Mösyö d’Arthez geldiği için sizin adınıza sevindim, sevgili dostum, dedi. Kendisi epey şaşıracak, zira sizin burada olacağınız aklına gelmezdi.

- Mösyö Rubempré’yi burada bulacağını ummuştur şüphe yok ki, onun yeteneğine hayrandır, diye yanıtladı Diane; alayların en iğneleyicisini gizleyen sevimli bir dudak büzmeyle, zira madam Espard’ın kendisini terk ettiği için Lucien’i affetmediği herkes tarafından biliniyordu.

- Yaa öyle mi, meleğim, diye yanıtladı markiz şaşkın bir rahatlıkla, buradaki insanlara engel olamayız, Lucien, küçük Esgrignon ile aynı kaderi paylaşmak zorunda, diye ekledi; prenses için her kelimesi bıktırıcı birer iğneleme olan sözlerindeki kötücüllüğe orada bulunanları da karıştırarak. (*Antikalar Odası*’na bakınız)

- Mösyö Rupempré hakkında mı konuşuyorsunuz, diye araya girdi, mösyö Nueil’in ölümünden beri insan içine çıkmamış, taşrada uzun süredir yaşayan insanlara özgü bir alışkanlıkla, yeni öğrendiği bir havadisle Parislileri şaşırttığında bayram edecek vikontes Beauséant. "Onun Clotilde de Grandlieu ile nişanlandığını biliyor muydunuz?"

Herkes vikontese susmasını işaret etti, madam Sérizy' nin hâlâ habersiz olduğu bu evlilik onu ümitsizliğe sürükleyebilirdi.

- Duyalı çok oldu, ama yanlış bir evlilik olabilir, diye yeniden söze başladı vikontes; tam olarak ne sakarlık yapmış olabileceğini anlamadan, bu kadar ispatlayıcı davrandığına pişman olmuştu.

- Söyledikleriniz beni şaşırtmadı, diye ekledi, zira Clotilde' in çekicilikten nasibini bu denli az almış birisine tutulmasını hayretle karşılamıyorum.

- Tam aksi, kimse sizinle aynı fikirde değil Claire, diye sesini yükseltti prenses; kendilerini dinleyen kontes Sérizy'i göstererek.

Madam Sérizy ile Lucien'in ilişkisi hakkında tamamiyle bilgisiz olduğundan vikontes bu sözlerden hemen hiçbir şey anlamamıştı.

- Çekici değil, diyerek sözlerini yumuşatmayı denedi, çekici değil... en azından genç bir kız için.

- Bir düşünün, diye bağırdı d'Arthez, Faubourg Saint-Germain hizmetçilerine özgü bir hareketsizlikle önünde

bekleyen, “ateş” lakaplı Beaudenord’un meşhur uşağı Paddy’e (*Prenses Cadignan’ın Sırları*’na bakınız) paltosunu vermeden önce. "Evet, bir düşünün," diye tekrar etti uzun boylu adam, büyük düşünürlerin, yüksek tabakanın üstü kapalı ikliyüzlülüğü ile yüz yüze kaldıklarında gülünç bulunan o coşkusu ile.

- Ne oluyor? Ne düşünmemiz lâzım, diye sordu Marsay hafif alayla, Felix de Vandenesse’e ve Galathion prensine o çifte anlamlı bakışı atarak; MADAM ile çok uzun zamandır yakın dostluğu olanlara özgü, hakiki bir ayrıcalıktı bu.

- *Kalın olursa*! dedi içi içine sığmayan baron de Nucingen, şaşalı sözlerin yardımıyla kendilerine has bir tarzı oldukları ve Maxim de Traillesların, Marsayların ağzıyla konuştukları havası verdiklerine inanan sonradan görmelerin o korkunç bayağılığı ile, *ensen kalın olursa, Meclis’te fakir fukaranın gerçek koruyucusu olursun!*[1]

(Ayrıca ünlü yatırımcının, d’Arthez’e kin beslemek için özel sebepleri vardı; Arthez, Esther’in eski aşığı, karı-

---

[1]Maxim de Trailles, Henri de Marsay, Balzac'ın İnsanlık Komedyasında çokça boy gösteren kahramanlar; Proust burada kibarlaşma çabasındaki baronun repliklerini Balzac'ın kahramanlarında yer yer kullandığı aksanlı bir konuşma stiliyle vermiş. (ç.n.)

sını - Goriot'nun küçük kızı - Diane Maufrigneuse'ün evine kabul ettirmek için boş yere çabalarken ona yeterince destek olmamıştı.)

- E-hem, ö-höm, monsenyörleri düşünmem gereken tam olarak nedir söylerlerse bundan büyük mutluluk duyarım.

- Hiç, diye yanıtladı d'Arthez bekletmeden, sözüm markize.

Bu öyle haince iğneleyici bir tonda söylenmişti ki, en densiz elçilik sekreterlerimizden Paul Morand'ın şöyle mırıldanmasına neden oldu: "Bizden çok daha güçlü!" Alaya alındığını hisseden baronun sırtına bir soğukluk yürüdü. Madam Firmiani, Polonya endüstrisinin şaheserlerinden pantufleleri içinde terliyordu. D'Arthez az önce sahnelenen ve ancak Paris hayatının pek derinlikle sunabileceği (bu da taşranın Fransa'ya neden oldukça az devlet adamı kazandırdığını açıklıyor) komediyi fark etmemiş gibi göründü, güzel Nègrepelisse'te duraklamadan, en büyük engelleri alt edebilecek (güzel ruhlar için kalbin engelleri ile boy ölçüşebilecek engel var mıdır?) o korkunç soğukkanlılıkla doğrudan Madam Sérizy'e yöneldi:

- Madam, kısa bir süre önce elmas üretiminin sırrı keşfedildi.

- İşte buna definenin üstüne oturmak denir, diye bağırdı bu haberle gözleri kamaşan baron.

- Fakat ben önceden de üretiliyor sanıyordum, diye yanıtladı Léontine naifçe.

Sağbeğeni sahibi bir hanım olarak madam Cadignan, oradaki burjuvalar kimya hakkındaki bilgilerini bönce etrafa saçtıkları bir laf tantanasına giriştiklerinde, tek kelime etmekten sakındı. Ancak Madam de Sérizy, Diane'nın gözlerinde, kontesi tamamiyle içine alan soylu bir bakış varken, büyük bir cehaleti açığa çıkartan cümlesini henüz bitirmemişti. Bu bakışı resmetmeyi sadece Rafael başarabilirdi. Ve bunu başarabilseydi, tuvalleri içinde en göze çarpanı olan ve alimler katında onu André del Sarto'dan daha üstün bir seviyeye koyan, meşhur *Fornarina*'sınının, karşısına koyabilecek bir eser meydana getirmiş olurdu.

Takip edecek ve az önce anlattığımız sahnenin giriş bölümü mahiyetinde faydalı olabilecek dramı anlaya-

bilmek için bir kaç açıklayıcı cümle gerekiyor. 1905 senesinin sonunda Fransa ve Almanya arasındaki ilişkilere korkunç bir gerilim hakim olmuştu. Gerek II. Guillaume Fransa'ya gerçekten savaş ilan etmeyi tasarladığından, gerekse İngiltere ile olan ittifakımızı bozmak için böyle bir kanı uyandırmaktan başka gayesi olmadığından Almanya büyükelçisi geri çağrılma mektuplarını Fransız hükümetine takdim etme emrini aldı. Dolayısıyla seferberliğin kapıda olduğu haberini alan finans kralları borsada fiyatlar düşecek umudu ile hava oyunu oynamaya başladı. Borsada hatırı sayılır meblağlar kaybedildi. Bütün bir gün boyunca, Parislilerin ancak öğleden sonra saat dörtte duyduğu, şansölye Delcassé'nin görevden alındığı haberini, bakan arkadaşı Marsay'dan gizlice öğrenen banker Nucingen'e çok düşük fiyata aldığı ve o zaman bu zamandır elinde tuttuğu hazine bonoları satıldı.

Baldızını baştan çıkarmak istediği Tillet (*Bir Havva Kızı*'na bakınız), Florine'n aşığı olmasına rağmen, ona Borsa hakkında yalan haber yaptırıncaya kadar savaşın ihtimaline dahi inanmayan Raoul Nathan, artık gazetesinde ne pahasına olursa olsun barışı savunuyordu.

Döneminin Napolyon'dan sonra en güçlü adamı Mareşal Montcornet'nin, tarihçiler tarafından uzun bir süre bilinmeyen müdahelesi olmasa Fransa'nın yıkıcı bir savaşa girmesine ramak kalmıştı. Böylece Napolyon, saltanatının en büyük fikri, İngiltere'ye çıkartma yapma planını bir türlü hayata geçiremedi. Napolyon, Montcornet bu iki isim arasında gizemli bir çeşit benzerlik yok mu? Gizli bir bağ ile birbirlerine bağlı olmadıklarını söylemekte temkinli davranırdım. Tüm büyük meseleleri anlamayı denemeden bunlara kuşkuyla yaklaştıktan sonra zamanımızın varacağı yer belki de Leibniz'in önceden-kurulu uyumudur. Dahası, İngiltere'de devasa elmas işinin başındaki adamın adı Werner'di, Julius Werner, Werner! Size de bu isim tuhaf bir biçimde Ortaçağ'ı akla getiriyormuş gibi gelmiyor mu? Bu ismi duyar duymaz, Marguerite ile ya da onsuz, kimyasallar erittiği kaplarına eğilen Faust gözlerinizin önüne gelmiyor mu? Felsefe taşı fikrine delâlet etmiyor mu bu? Werner! Julius! Werner! İki harf değiştirin ve karşınızda Werther'i bulun! *Werther* Goethe' nindir.

Lemoine'dan faydalanan bu Julius Werner, yaver giden bir talihin kılavuzluk ettiği, adları Geoffroy Saint-Hilaire, Cuvier, Korkunç İvan, Büyük Pierre, Şarlman,

Berthollet, Sphalanzani, Volta olan olağanüstü dediğimiz o adamlardandı. Şartları değiştiriverin onların da sonu Mareşal d'Ancre, Balthazar Cleas, Pugatchef, Le Tasse, Motte kontesi ya da Vautrin gibi olur. Fransa'da hükümetin mucitlere verdiği buluş belgesinin kendi başına bir değeri yoktur. Bizde büyük her türlü endüstriyel girişimi kötürümleştiren sebebi de bunda aramak gerekir. Devrimden önce, Sechardlar, o basım devleri, Angoulème'de hâlâ ahşap matbaa makineleri kullanıyordu ve Cointet kardeşler ikinci matbaa beratını almakta kararsızdı. (*Kayıp Hayaller*'e bakınız.) Şüphe yok ki Lemoine'nin kendisini tutuklamaya gelen jandarmalara verdiği yanıtı çok az kişi anlayabilmiştir. "Ne ? Avrupa beni terk mi ediyor?" diye bağırdı sahte mucit derin bir dehşet içinde. Akşam olduğunda yayılan bu söz bakan Rastignac'ın seçkinler çevresinde pek göze çarpmadı.

- Bu adam acaba çıldırmış mı? dedi şaşkın Granville kontu.

Dava vekili Bordin'in eski yardımcısı gayet tabii ki bu davada savcılık adına söz almak zorundaydı, zira ortanca kızının banker du Tillet ile evlenmesiyle, Vandanesselerle ortkalığının kendisine kaybettirdiği

yeni hükümet çevresindeki saygınlığını bir süredir tekrar kazanmaya başlamıştı, v.s. v.s.

